

YOUR RIGHT TO CHOOSE!

Vrije partnerkeuze
en huwelijksdwang
bespreken

Handleiding voor scholen

Colofon

Bij deze handleiding hoort een set van tien ansichtenkaarten: Your Right 2Choose! Tegen je wil trouwen? No way!

De handleiding is een uitgave van MOVISIE en is gemaakt in het kader van de zomercampagne tegen huwelijksdwang en achterlating, een initiatief van het ministerie van Justitie. Beide onderdelen, deze handleiding en de set ansichtkaarten, zijn onderdeel van de toolkit huwelijksdwang, achterlating en eer. Kijk verder op www.huiselijkgeweld.nl.

MOVISIE is hét landelijk kennisinstituut en adviesbureau voor maatschappelijke ontwikkeling. We bieden toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, zorg en sociale veiligheid. In ons werk staan vijf actuele thema's centraal: huiselijk & seksueel geweld, kwetsbare groepen, leefbaarheid, mantelzorg en vrijwillige inzet.

We investeren in de kracht en de onderlinge verbinding van burgers. We doen dit door maatschappelijke organisaties, overheden, maatschappelijk betrokken bedrijven en burgerinitiatieven te ondersteunen, te adviseren én met hen samen te werken. Lokaal of landelijk, toegesneden op het vraagstuk en de organisatie. Zo kunnen deze organisaties en hun professionals hun werk voor de samenleving zo goed mogelijk doen.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

Your Right 2Choose! is tot stand gekomen met financiële steun van het ministerie van Justitie.

Ministerie van Justitie

Auteurs: Leyla Çinibulak, Nonja Meintser en Petra Snelders

Inhoudelijke adviezen:

Martine Delfos (PICOWO)

Andy Clijnk (ministerie van Justitie)

Marianne Vorthoren (SPIOR)

Vormgeving: MCA Communicatie

Eindredactie: Annemies Gort

Projectnummer: P2116

Datum: mei 2010

© MOVISIE Overname van teksten en informatie is alléén toegestaan met bronvermelding.

Bestellen: www.movisie.nl Downloaden: www.huiselijkgeweld.nl

INHOUD

Inleiding	5
1. Tien vragen over huwelijksdwang	7
2. Schaamte & loyaliteit bij jongeren	11
3. Huwelijksdwang bespreken	13
4. Huwelijksdwang signaleren en melden	17
Meer weten?	21
Bronnen	22
Bijlage 1: Vijf vragen over gedwongen achterlating	24
Bijlage 2: Artikel over huwelijksdwang	25
Bijlage 3: Signalenlijst	28
Bijlage 4: Factsheet voor jongeren: wat en hoe over huwelijksdwang	29

INLEIDING

Leerkrachten, docenten en andere professionals komen huwelijksdwang vaak pas op het spoor als het te laat is. Daarom is deze handleiding ontwikkeld voor iedereen die werkt met jongeren uit niet-westerse culturen. U leest hierin hoe u partnerkeuze en huwelijksdwang kunt bespreken en wat u kunt doen als een leerling of student slachtoffer is – of dreigt te worden – van huwelijksdwang.

Iedereen die werkt met jongeren uit niet-westerse culturen kent de voorbeelden. Een Marokkaans-Nederlands meisje dat na de zomervakantie niet meer op school verschijnt. Een Turks-Nederlandse ‘hippe gay’ die tussen neus en lippen vertelt dat hij gaat trouwen met een meisje dat nu nog in Turkije woont. Een Afghaans-Nederlands meisje dat vertelt dat haar vriendin met een neef moet trouwen.

Meestal gaat het bij huwelijksdwang om ouders die hun dochter of zoon een huwelijk en een bepaalde partner opdringen. Vaak oefent op de achtergrond ook de familie of de etnische gemeenschap druk uit. Dat kan gaan om de druk om te trouwen of om de druk om te trouwen met een bepaalde huwelijkskandidaat. Die druk kan subtiel tot zeer dwingend zijn.

Mensenrecht

Het zelf kunnen kiezen voor een relatie en een partner is een mensenrecht. Toch kunnen lang niet alle meisjes en jongens in vrijheid kiezen voor een partner, samenwonen of trouwen. Ook in Nederland niet. Velen worden gedwongen te trouwen met een voor hen uitgezochte partner. En zonder nu te vervallen in een lofzang op vrije partnerkeuze: liefde vormt een stevigere bodem voor een goede relatie en een goed huwelijk dan dwang.

Handleiding & ansichtkaarten

De handleiding & ansichtkaarten zijn primair bedoeld voor beroepskrachten in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs, hogescholen en universiteiten. Daarnaast kunnen we dit materiaal ook aanbevelen aan andere beroepsgroepen zoals welzijnswerkers, maatschappelijk werkers, buurtwerkers, jongerenbegeleiders en huisartsen.

U vindt in de handleiding achtergrondinformatie over huwelijksdwang, een signalenlijst en tips voor het agenderen, bespreken en handelen bij (dreigende) huwelijksdwang. De bijbehorende set van tien ansichtenkaarten – Your Right 2Choose! Tegen je wil trouwen? No way! – kunt u downloaden en printen op posterformaat via www.huiselijkgeweld.nl. Daarnaast kunt u gebruik maken van de ‘signalenlijst’ en van het stappenplan uit het ‘Basispakket signaleren en handelen’ dat te vinden is in de toolkit ‘Huwelijksdwang, achterlating en eer’ op www.huiselijkgeweld.nl.

Op de kaarten staan gefotografeerde portretten en uitspraken van jongeren en ouders, variërend in sekse, etniciteit, religie, generatie en seksuele voorkeur. De combinatie van beeld en woord maakt duidelijk dat een vrije partnerkeuze ieders recht is. De ansichtkaarten zijn ontwikkeld vanuit de mensenrechtenvisie. De nadruk ligt op recht en niet op het onrecht van huwelijksdwang. Hiermee willen we de problematiek vanuit een positieve insteek aan de orde stellen.

Wat u kunt doen

Als leerkracht of docent werkt u in een setting waarin u onvrije partnerkeuze en huwelijksdwang kunt bespreken en signaleren.

- U kunt een positieve houding tegenover vrije partnerkeuze bevorderen bij met name Turkse, Marokkaanse, Somalische, Hindoeestaanse, Irakese, Afghaanse en Koerdische jongeren.
- Het materiaal helpt ook om signalen van huwelijksdwang te herkennen en ondersteuning te bieden aan jongeren die het slachtoffer zijn of dreigen te worden van huwelijksdwang.
- Door in een zo vroeg mogelijke fase alert te zijn op signalen en actie te ondernemen, kunt u persoonlijk een bijdrage leveren aan de bestrijding van huwelijksdwang. Uw oplettendheid kan ervoor zorgen dat in een aantal gevallen dreigende huwelijksdwang niet overgaat in een daadwerkelijk gedwongen huwelijk. Waardoor deze jongeren al hun aandacht kunnen richten op hun opleiding en zich intellectueel en sociaal-emotioneel kunnen ontwikkelen.

Voor het echt uitbannen van huwelijksdwang is een mentaliteits- en gedragsverandering nodig. Die moet natuurlijk vooral vanuit de jongeren, hun ouders, hun families en de etnische gemeenschappen zelf komen. Maar met name de jongeren hebben een stimulans nodig om traditionele gebruiken als het gedwongen huwelijk te bestrijden. Uw steun en hulp zijn daarbij hard nodig!

1 TIEN VRAGEN OVER HUWELIJKSDWANG

1. Wat is huwelijksdwang?

Huwelijksdwang is het dwingen van een meisje, jongen, vrouw of man tot een huwelijk. Bij huwelijksdwang hebben een of beide huwelijkspartners weinig of geen zeggenschap over de sluiting van het huwelijk, het huwelijk is tegen hun wil. Bij huwelijksdwang wordt een weigering niet geaccepteerd. Slachtoffers van huwelijksdwang hebben doorgaans niet alleen te maken met een gebrek aan vrije partnerkeuze, maar ook met een dwang om te trouwen, vaak vóór een bepaalde leeftijd. Als jongeren vervolgens tegen de wil van hun ouders toch kiezen voor een zelfgekozen partner, raken ze meestal het contact kwijt met de ouders of worden ze verstoten. Huwelijksdwang is een vorm van huiselijk geweld en van eengerelateerd geweld. Blijvend verzet tegen het huwelijk kan aanleiding zijn tot eermoord.

2. Wie zijn de slachtoffers?

Slachtoffers kunnen meisjes én jongens zijn, homo en hetero, met en zonder een lichamelijke of verstandelijke beperking, woonachtig in Nederland of in het buitenland.

3. Wie oefenen dwang uit?

De dwang kan komen van ouders, van andere familieleden in Nederland of in het herkomstland van de ouders, en van de sociale gemeenschap. De vorm van die dwang varieert. Er kan sprake zijn van druk en overreding. Soms mondt dit uit in een gearrangeerde huwelijk waarbij sprake is van bemiddeling. Een gearrangeerd huwelijk is niet problematisch als beide huwelijkspartners de bemiddeling oké vinden. Echter, de scheidslijn tussen bemiddeling en dwang is dun. Er kan ook sociale druk worden gebruikt, psychisch en fysiek geweld door de ouders, andere familieleden en/of de gemeenschap. Het is daarom lastig om criteria vast te stellen wanneer we over 'dwang' spreken.

4. Hoe vaak komt het voor in Nederland?

Dát huwelijksdwang in Nederland voorkomt, weten we uit signalen van scholen, politie, hulpverlening en opvang. De precieze omvang van huwelijksdwang in Nederland is echter niet bekend. Gerapporteerde gevallen van huwelijksdwang worden nog niet apart geregistreerd door de politie en de hulpverlening. Bij de gevallen die aan het licht komen, blijkt doorgaans dat de huwelijksdwang ernstige gevolgen heeft voor de diverse betrokkenen.

5. Bij wie komt het voor?

Huwelijksdwang komt in alle etnische en religieuze gemeenschappen en klassen voor, maar vooral in Turkse, Marokkaanse, Hindoestaanse, Somalische, Iraanse, Iraakse, Afghaanse, Pakistaanse, Koerdische, Chinese, Molukse en Roma gemeenschappen. Huwelijksdwang is overigens niet uitsluitend een 'migrantenprobleem'. Ook in zeer gesloten autochtone gemeenschappen en in de hogere klassen komt huwelijksdwang voor, vaak in de vorm van een gearrangeerd huwelijk.

6. Waarom doen ouders dit?

- Om de huwelijkspartners sociaaleconomische zekerheid te geven.
- Omdat het voor de ouders als natuurlijk voelt dat zij de partner zelf uitkiezen.
- Om de familiebanden te versterken, bijvoorbeeld een huwelijk tussen een neef en een nicht.
- Om te voorkomen dat de dochter of zoon trouwt met een 'verkeerde' partner, zoals een partner van hetzelfde geslacht, een partner van het 'verkeerde' geloof of etniciteit, een partner met een ongewenste leefstijl.
- Uit sociale druk en vanwege de angst voor de grootfamilie of etnische gemeenschap.
- Vanuit de overtuiging dat vastgehouden moet worden aan de tradities, zoals het tegen elke prijs beschermen van de familie-eer.
- Uit afkeuring van het hedendaagse westerse model van 'te veel' vrijheid, vrije partnerkeuze en seks voor het huwelijk.
- Om het familiekapitaal te behouden of te vergroten.
- Om het sociaaleconomische netwerk te versterken.
- Om transnationale familiebanden te onderhouden of te versterken.
- Om het meisje in het systeem van de groep te houden.
- Om zorg te garanderen voor de oude dag.
- Om een Nederlandse verblijfsvergunning te verkrijgen voor de partner uit het herkomstland.

7. Hoe reageren slachtoffers op huwelijksdwang?

De reacties lopen uiteen van zich schikken in hun lot en er 'het beste van maken' tot blijvend verzet, weglopen en in een enkel geval psychisch ziek worden, zelfs zelfdoding plegen. Meestal vragen de jongeren geen hulp aan een leerkracht, docent, maatschappelijk werker, jeugdwerker, huisarts of andere professional. Die drempel is hoog en de loyaliteit tegenover de ouders en etnische gemeenschap is sterk. Wel geven de jongeren vaak signalen af dat ze met een probleem worstelen. Lastige kwestie: beroepskrachten komen huwelijksdwang meestal pas op het spoor als het te laat is, dat wil zeggen: als het gedwongen huwelijk een feit is.

8. Wat zijn de gevolgen?

- De gevolgen voor *degenen die zich blijvend verzetten*, variëren van sociaal isolement, van school gehaald worden, mishandeling, verlies van het contact met ouders, zusters en broers, andere familieleden en soms de hele etnische gemeenschap, tot ontvoerd worden uit Nederland en slachtoffer worden van eerwraak.
- De gevolgen voor *degenen die zich erbij neerleggen*, variëren van de kans op een slecht huwelijk met veel conflicten tot gezondheidsproblemen zoals depressiviteit en niet optimaal kunnen participeren in de Nederlandse samenleving.
- Verzet tegen huwelijksdwang heeft voor *meisjes* doorgaans ernstiger gevolgen dan voor jongens. In de gemeenschappen waarin huwelijksdwang gebruikelijk is, is de vrijheid van meisjes en vrouwen zeer beperkt. De vrouw is ondergeschikt aan de man en wordt verondersteld niet in staat te zijn om zelfstandig verstandige beslissingen te nemen. De opvatting over seks is dat mannen beschermd moeten worden tegen hun biologische driften en dat vrouwen de taak hebben mannen niet 'hun gang te laten gaan'. Meisjes en vrouwen die in verzet komen tegen de hun toegedichte taak en opkomen voor hun eigen seksualiteit en partnerkeuze lopen een groot risico om seksueel 'vogelvrij' te worden verklaard.
- Bij *jongens* wordt huwelijksdwang meestal ingezet uit sociaaleconomische motieven, om 'homoseksuele neigingen' in bedwang te houden of op zijn minst te kanaliseren of om zorg op de oude dag te garanderen middels een 'goede' schoondochter. Jongens en mannen kunnen naast het gedwongen huwelijk vaak nog wel gewenste seksuele of liefdescontacten onderhouden.
- Een gedwongen huwelijk kan ook gevolgen hebben voor *de volgende generatie*. Als het ongewenste huwelijk een zeer slecht huwelijk wordt, waarin ongewenste kinderen worden geboren, is de kans groot dat die kinderen slecht behandeld worden en uitgroeien tot ongelukkige volwassenen.

9. Waarom alert zijn in de zomer?

Net voor de zomervakantie zijn er altijd meisjes, en een enkele jongen, die weglopen van huis uit angst om in het ‘vakantieland’ – het land van herkomst of een land waar de familie leeft - gedwongen te worden tot een huwelijk. Het weglopen in deze periode kan een aanwijzing zijn voor een dreigende huwelijksdwang.

Na de zomervakantie verschijnt doorgaans een aantal leerlingen niet meer op school. Dit is een signaal dat er wellicht sprake is van gedwongen achterlating in het land van herkomst of elders bij familie in het buitenland, waarbij paspoort, geld en dergelijke in beslag genomen zijn door de ouders. Hierbij kan er sprake zijn van een gedwongen huwelijk.

10. Is huwelijksdwang strafbaar?

Iedereen heeft recht op een vrije partnerkeuze. Een huwelijk mag alleen gesloten worden met de volledige instemming van beide partners, aldus de Verklaring van de Universele Rechten van de Mens. In Nederland is huwelijksdwang een vorm van dwang en daarom strafbaar. Huwelijksdwang is ook een vorm van psychische mishandeling en daarom, net als andere vormen van huiselijk geweld, strafbaar. In de praktijk worden de daders van huwelijksdwang zelden of nooit vervolgd, omdat dit niet de meest gewenste en effectieve aanpak is van dit probleem. Daarbij speelt dat het ouderschap, in de zin van (psychische) mishandeling, niet altijd door de betrokkenen als zodanig ervaren wordt. Ouders staan doorgaans oprecht het geluk van hun kind voor en herkennen hun gedrag in het geheel niet als geweld. Huwelijksdwang is een aantasting van de mensenrechten.

‘Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.’
(Universal Declaration of Human Rights, Article 16(2))

‘No marriage shall be legally entered into without the full and free consent of both parties.’
(UN Convention on consent to marriage, minimum age for marriage and registration of marriages, Article 1)

Mensenrechtenjurist en schrijfster Naema Tahir is verstoten door haar familie omdat ze weigerde te trouwen met een door haar ouders uitgezochte partner. Op de landelijke conferentie Aanpak Huwelijksdwang in 2008 vertelde ze ondermeer:

“In Pakistan is traditioneel gezien de vader de beschermer en dus dominant. De dochter moet beschermd worden en is bescheiden. Door de migratie naar het Westen en de vrouwenemancipatie daar komen de dochters echter op het domein van de vaders. Ze hebben minder bescherming nodig en kunnen zichzelf redden, mede door de Nederlandse verzorgingsstaat. Het emancipatieproces kun je niet voorkomen, maar heb wel aandacht voor het feit dat vaders zich hierdoor minder ‘nodig’ voelen en dat de vrouwenemancipatie hun status en eergevoel als man raakt. Ze worden geconfronteerd met een dubbel verlies aan status. In de eerste plaats had de vader in het eigen land een duidelijke rol: zorgen voor de familie. In het Westen kan de vader vaak niet of heel moeizaam de familie onderhouden. In de tweede plaats is er in het Westen een andere sociale context. Vrouwen krijgen bescherming van anderen, zoals van de overheid, en een man/vader is niet noodzakelijkerwijs de beschermer. De reactie van mannen hierop: stil blijven of hun status weer terug zien te krijgen.”

Een verkorte versie is te vinden op www.movisie.nl/huwelijksdwang.

2 SCHAAMTE EN LOYALITEIT BIJ JONGEREN

Als u huwelijksdwang gaat bespreken met leerlingen, moet u zich realiseren dat de drempel voor jongeren hoog is om hierover te praten. Voor jongens is deze drempel doorgaans nog hoger dan voor meisjes. Schaamte en loyaliteit tegenover ouders en andere familieleden spelen hierbij een grote rol.

Jongeren die hun problemen rond partnerkeuze willen delen, moeten er rekening mee houden dat hun ouders en eventuele anderen dit niet op prijs stellen. Openheid kan ernstige gevolgen hebben: voor henzelf, voor hun ouders, broertjes en zusjes, voor de familie, zelfs voor de etnische gemeenschap. Hun goede naam en eer kunnen aangetast worden en de hele familie loopt het risico uitgestoten te worden. Vanuit een 'wij'-cultuur doen gezinnen en families er namelijk alles aan om 'de vuile was niet buiten te hangen'. Problemen houdt je binnen de familie, dat is de boodschap die elk lid van de gemeenschap van jongs af aan meekrijgt. De geslotenheid van deze gezinnen en families is doorgaans nog groter in Nederland, omdat zij hier nog afhankelijker zijn van de etnische gemeenschap. Bovendien is de positie van migranten nu kwetsbaarder, er is sprake van toenemende wij/zij-polarisatie en beangstigende maatschappelijke discussies.

Loyaliteitsconflict

De gevoelens van schaamte en schuld worden nog versterkt door de loyaliteitsconflicten waar jongeren mee te maken hebben. Die loyaliteitsconflicten ontstaan doordat jongeren op verschillende niveaus tussen twee vuren zitten: de eigen behoeften en belangen en die van de familie, de liefde voor zichzelf en de liefde voor ouders, de drang tot zelfstandigheid en de kwetsbare gevoelens van afhankelijkheid. Het bespreken van problemen rondom huwelijksdwang en het daarmee vaak samenhangende geweld wordt daardoor zeer complex. De jongere heeft het nodig dat aan alle facetten aandacht wordt gegeven, en niet dat een deel daarvan wordt weggewuifd omdat het in 'onze' cultuur vreemd en onrechtvaardig is.

Tip: maak oprecht contact

Potentiële slachtoffers van huwelijksdwang lopen risico's als ze hulp zoeken of ingaan op een uitnodiging tot een gesprek over het probleem. Ze brengen zichzelf in gevaar. Daarom is het des te belangrijker dat ze ook wat aan die hulp hebben. Dat gebeurt als u oprecht contact maakt. Oprecht contact geeft steun en rust en het gevoel er niet helemaal alleen voor te staan.

Dilemma

Jongeren die te maken hebben met huwelijksdwang, worden geconfronteerd met een groot dilemma: vrouwen met de keuze van de ouders of het contact met de familie verliezen. Hoe kun je je eigen keuzes maken zonder de eer van je vader/ouders te schenden? Ook hun ouders worstelen met de vraag: hoe blijven we eervol zonder dwang of geweld te gebruiken? Traditioneel gezien praten ouders en jongeren uit traditionele migrantengezinnen weinig over partnerkeuze en trouwen. Pas als er een geschikte huwelijkskandidaat is, wordt dat door jongeren aangekondigd. Gaat het om een gearrangeerd of gedwongen huwelijk, dan doen de ouders deze aankondiging.

Weerbaarheid

Veel jongeren durven niet duidelijk 'nee' te zeggen. Ze zijn bang voor de gevolgen als ze nee zeggen. Vaak weten jongeren ook niet hoe ze op een goede manier kunnen communiceren en onderhandelen met hun ouders. Jongeren hebben daarom veel baat bij een communicatie- en onderhandelingstraining, bijvoorbeeld als onderdeel van een weerbaarheidstraining. Deze training dient dan wel toegespitst te zijn op het leren 'nee' zeggen, passend bij hun culturele achtergrond. Empowerment is de belangrijkste factor om huwelijksdwang in een vroeg stadium te voorkomen.

Halime Yarba schreef *Ongeschreven traditie* (2009), een autobiografisch verhaal over onder meer haar gedwongen huwelijk. Op een studiedag in Amsterdam in 2009 vertelde ze:

“De dialoog tussen ouders en kind is erg belangrijk. Het meisje moet zich bewust worden dat zij een keuze heeft. Deze keuzes hebben uiteraard gevolgen. Het is belangrijk dat meisjes iemand hebben met wie ze deze keuzes op een rijtje kunnen zetten. Zelf zou ik hier veel aan hebben gehad toen ik te maken kreeg met huwelijksdwang.”

Wat kunt u doen?

Schaamte en loyaliteitsconflicten kunnen zo groot zijn dat een jongere zich terugtrekt en haar of zijn problemen zelfs niet met de beste vriend(in) durft te bespreken, laat staan met u of met een andere beroepskracht. Dat brengt hen in een nog groter isolement en geeft een groot gevoel van eenzaamheid. Maar er zijn ook jongeren die juist graag hun verhaal willen doen en hopen op een luisterend oor. En misschien bent u wel de enige aan wie ze dat willen en durven vertellen. Met een uitnodigende houding en de bereidheid om te luisteren, helpt u de jongere om het taboe te doorbreken. In het volgende hoofdstuk ziet u hoe u dit kunt doen.

3 HUWELIJKSDWANG BESPREKEN

Als leerkracht of docent zit u in een positie waarin u veel kunt betekenen voor leerlingen die geen vrije partnerkeuze hebben. Al in een vroeg stadium kunt u het gesprek hierover aangaan met zowel collega's als met leerlingen.

Huwelijksdwang bespreken met collega's

Misschien aarzelt u om het onderwerp huwelijksdwang ter sprake te brengen bij collega's. Het gaat immers om een ingewikkeld onderwerp waar een taboe op rust. Maar vanwege het belang willen we u nadrukkelijk vragen schroom en aarzeling opzij te zetten en collega's attent te maken op de problematiek van huwelijksdwang. Dat kunt u doen als zich een incident van huwelijksdwang of achterlating van een leerling in het land van herkomst voordoet. Dit is een pijnlijk, maar geëigend, aanknopingspunt voor een discussie onder alle beroepskrachten van een school. Maak gebruik van het werkmateriaal – de ansichtkaarten en deze handleiding – zodat elke leerkracht de signalen van huwelijksdwang kent en herkent bij leerlingen.

Is er geen vanzelfsprekende aanleiding, dan kunt u een of meer van de tien ansichtkaarten op posterformaat ophangen, bijvoorbeeld in de lerarenkamer of in uw eigen werkkamer.

Huwelijksdwang bespreken met leerlingen

Het agenderen van het thema partnerkeuze en huwelijksdwang bij leerlingen is ingewikkelder dan bij collega's, vanwege hun leeftijd/positie en omdat het onderwerp leerlingen heel direct aangaat. Maar het kan en moet wel. Elk type school of opleiding heeft wel een programma waarin het vanzelfsprekend is aandacht te besteden aan mensenrechten en partnerkeuze. In de lessen maatschappijleer en burgerschap of in de mentorlessen kan vrije partnerkeuze en huwelijksdwang een goede plek krijgen. Bovendien wordt op een toenemend aantal scholen weerbaarheidstraining gegeven. Weerbaarheidstrainingen zoals het Marietje Kessels Project en Rots & Water hebben halverwege de training een vast thema: bespreekbaar maken van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. Een vervolg of aansluiting kan zijn huwelijksdwang, achterlating en andere schadelijke traditionele praktijken. De weerbaarheidstrainer kan gevraagd worden het thema expliciet aan de orde te stellen. De ansichtkaarten kunnen het bespreken van partnerkeuze gemakkelijker en lichter maken.

A. Klassikaal behandelen van partnerkeuze

Op elke school zou het onderwerp partnerkeuze aan de orde moeten komen in de klas of groep.

Het klassikaal behandelen van het thema heeft een aantal voordelen:

- Het is voor leerlingen minder bedreigend en veiliger dan een individuele bespreking met de leerkracht.
- Zowel leerlingen als de leerkracht leren van de uitwisseling van kennis, ervaringen en meningen tussen leerlingen.
- De klas of groep is een natuurlijke setting om kennis over te dragen.
- Het klassikale gesprek geeft u inzicht in eventuele groepsdruk en de kans om deze in goede banen te leiden.
- Het klassikale gesprek geeft inzicht in hoe de leerlingen reageren op het thema en op individuele signalen van huwelijksdwang.
- Het klassikale gesprek geeft inzicht in eventuele steun van leeftijdsgenoten als leerlingen hun problemen rond partnerkeuze zouden vertellen.

Werkvormen en tips

U weet natuurlijk hoe u ‘moeilijke onderwerpen’ aan de orde moet stellen. We geven hier – vrijblijvend – een aantal suggesties en tips:

- Interactieve werkvormen zoals een debat op basis van stellingen en/of (aansluitend) een groepsge-sprek lenen zich goed voor het aan de orde stellen van een taboeonderwerp als huwelijksdwang/vrije partnerkeuze. Eventueel kunt u een rollenspel inzetten.
- Het is erg belangrijk om een veilige sfeer te scheppen, bijvoorbeeld door de discussie in te kaderen en regels te stellen om te voorkomen dat bepaalde leerlingen zich buitengesloten of onder druk gezet voelen.
- Zorg voor schriftelijke informatie waarin adressen staan van informatie-, advies- en hulpverleningsor-ganisaties (zie bijlage 4).
- Het is belangrijk om positief te starten en af te sluiten.
- Maak posters van de ansichtkaarten en gebruik ze om een positieve insteek voor meningsvorming, uitwisseling en debat te krijgen. Mogelijke vragen over de ansichtkaarten/posters zijn:
 - a. Wat zien jullie op de ansichtkaarten/posters?
 - b. Welke ansichtkaart/poster (statement) spreekt jullie het meest aan? Waarom?
 - c. Is er een ansichtkaart/poster (statement) waar je het niet mee eens bent? Waarom niet?
 - d. Welk statement mis je en zou je zelf op een ansichtkaart/poster zetten?
- Als materiaal kunt u ook gebruiken: een tijdschriftartikel, een film of boek (zie ‘Meer weten?’).
Vragen hierbij kunnen zijn:
 - a. Welke thema’s komen aan bod?
 - b. Wat doet dit (artikel of film) met je?
 - c. Herken je de thema’s?
 - d. Wat zou jij doen in deze situatie?

Tips voor een open gesprek in een veilige sfeer:

1. Benadruk dat onvrije partnerkeuze in meer of mindere mate voorkomt in alle culturen, religies en sociale klassen, dus ook in autochtone Nederlandse gemeenschappen. Breng voorbeelden in als Romeo en Julia, Tony en Maria (West Side Story) en voorbeelden uit de eigen kring. Zo voorkomt u een wij/zij-stemming.
2. Zet het thema partnerkeuze en huwelijksdwang in het kader van mensenrechten.
3. Heb aandacht voor migratie en migrantenfamilies en realiseer u dat eerste- en tweedegeneratie families en jongeren hier doorgaans traditioneler zijn dan leeftijdgenoten die in het herkomstland wonen en leven.
4. Besteed aandacht aan ongelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen (zie pagina 8).
5. Vermijd negatieve oordelen over ouders die tegen vrije partnerkeuze zijn.
6. Vermijd de valkuil dat u zich teveel richt op de meisjes.
7. Koppel religie, in het bijzonder de islam, niet aan huwelijksdwang. Huwelijksdwang komt vaker voor in orthodoxe islamitische, joodse, hindoe en christelijke gemeenschappen dan in andere, maar niet uitsluitend. Bespreek dat religie ook emanciperend kan zijn.

Marianne Vorthoren, projectleider Hand in Hand tegen Huwelijksdwang bij SPIOR vertelde tijdens de lan-delijke conferentie Aanpak Huwelijksdwang in 2008:

“De islam verbiedt huwelijksdwang en gedwongen huwelijken. Kernboodschap van de imams in het project is dan ook dat een gedwongen huwelijk niet mag. Huwelijken zijn alleen geldig als beide part-ners toestemmen uit eigen vrije wil. Kinderen moeten hun ouders respecteren, maar dat is niet het-zelfde als gehoorzamen. Zeker niet als dat tegen de eigen rechten van kinderen en jongeren ingaat. Het huwelijk is een contract tussen twee mensen.”

B. Individueel bespreken van partnerkeuze

Maakt u zich zorgen om een leerling? Heeft u een gerucht gehoord over een aanstaand huwelijk of heeft de leerling in kwestie iets tegen u gezegd waaruit u afleidt dat er wel eens sprake zou kunnen zijn van dreigende huwelijksdwang? Er kunnen allerlei aanleidingen zijn om partnerkeuze en huwelijksdwang

met een leerling te bespreken. Dat begint met een verkennend gesprek. Zorg dat u in dit gesprek oprecht contact maakt. Dat geeft de leerling rust en vermindert het gevoel er helemaal alleen voor te staan. Houd daarbij in uw achterhoofd dat het voor jongeren heel moeilijk is om problemen met partnerkeuze naar buiten te brengen. Ze hebben te maken met gevoelens van angst, schaamte en loyaliteitsconflicten. Het hulp zoeken of ingaan op een uitnodiging tot een gesprek kan gevaarlijk zijn. Daarom is het zo belangrijk dat u oprecht contact maakt zodat dit eerste voorzichtige gesprek de leerling meteen wat oplevert.

Wat kunt u doen?

1. Maak jongeren zich ervan bewust dat ze een keuze hebben, dat het een recht is om zelf je partner te kiezen.
2. Maak jongeren duidelijk dat elke keuze gevolgen heeft (gehoorzamen aan de ouders, zich niet schikken in het door de ouders bepaalde huwelijk, in schijn de ouders gehoorzamen, maar ondertussen zoveel mogelijk de eigen gang gaan).
3. Zorg ervoor dat jongeren hulp krijgen bij het maken van keuzes en zo nodig ook hulp daarna.

Start van het verkennende gesprek

Begin het gesprek over minder bedreigende thema's zoals school- of studieresultaten. Probeer eigen observaties zo open mogelijk te vertellen:

- Ik zie dat je de laatste tijd weinig op school bent. Klopt dat? Hoe komt dat?
- Het is bijna vakantietijd. Wat ga jij doen? Heb je zin om op vakantie te gaan? Waar ga je naar toe? Met wie? Wat ga je doen?
- Ik zie dat je weinig punten/lage cijfers haalt. Vind je de opleiding/school moeilijk? Lukt het thuis om te werken aan opdrachten? Heeft het met tijd te maken? Is het behalen van een diploma/goede cijfers belangrijk voor jou? En voor je ouders?
- Ik zie dat je het heel goed doet op school. En hoe gaat het verder?

Tip:

Stel oprecht de vraag: Hoe gaat het met je? U zult verrast zijn hoeveel u soms te horen krijgt.

Vragen over partnerkeuze

Als de leerling zelf praat over het thema relaties en partnerkeuze, kunt u deze vragen stellen:

- Praat je met je ouders over liefde, relaties, trouwen?
- Wat zouden zij vinden als jij een vriend/vriendin krijgt?
- Wat vind jij een ideale vriend/vriendin? En je ouders?
- Zijn je zussen en broers getrouwd en hoe is hun huwelijk tot stand gekomen? En die van je ouders?
- Wat vind jij belangrijk? Wat vinden je ouders belangrijk? En de etnische gemeenschap?
- Hoe wordt gekeken naar een ongetrouwde vrouw/een ongetrouwde man in de familie en in de gemeenschap?
- Hoe wordt aangekeken tegen etnisch of religieus gemengde relaties?
- Wat is acceptabel en wat niet?
- Wat zou er gebeuren als jij met een partner aankomt die je ouders afkeuren?

Boodschappen die u kunt overbrengen

- Het probleem is niet jouw schuld.
- Jij staat er niet alleen voor.
- Er zijn veel meer jongeren met dit probleem.
- Je kunt hulp krijgen.
- Het gesprek is vertrouwelijk.
- Er zal geen contact met de ouders/familie gezocht worden.
- Het is moedig om je te verzetten tegen een opgedrongen huwelijkspartner of huwelijk.
- Het is niet makkelijk, maar moedig en sterk om je eigen leven vorm te geven en je eigen partner te willen kiezen.
- Ik weet hoe moeilijk het is om over problemen en conflicten in het gezin te praten.
- Het is heel normaal om in zulke moeilijke situaties gemengde en tegenstrijdige gevoelens te hebben: schuldgevoel, schaamte, boosheid, verdriet, eenzaamheid, teleurstelling, een gevoel van verlatenheid.

Na dit verkennend gesprek volgt u de stappen zoals beschreven in hoofdstuk 3.

Contact met ouders

Met de meeste ouders zult u weinig of geen contact hebben. De enkele keer dat u op een vanzelfsprekende manier contact hebt met de ouders, kunt u gebruik maken van de gelegenheid om een praatje te maken en daarin misschien zelfs het onderwerp partnerkeuze voorzichtig aan te roeren. In het contact met ouders is het cruciaal respect te betonen en een goede relatie te behouden, ook als de ouders opvattingen naar voren brengen die u tegen de borst stuiten. Dit in het belang van de leerling.

Tips voor het gesprek met ouders

1. Stimuleer de positieve kanten van de verhouding tussen leerlingen en hun ouders. Ouders en kinderen willen elkaar niet kwijt. Ouders willen doorgaans oprecht het beste voor hun kinderen.
2. Maak ouders duidelijk dat u lang niet alles in Nederland of in het Westen goed vindt, dat u bijvoorbeeld de seksualisering van de samenleving een slechte ontwikkeling vindt, dat u de scheiding tussen seks en liefde niet onderschrijft, et cetera. Of bedenk voorbeelden die van belang voor u zijn.
3. Neem als uitgangspunt dat ouders hun kinderen willen beschermen en praat over wat bescherming is en op welke manieren je een kind kunt beschermen zonder het te beknotten in haar of zijn mogelijkheden en wensen.
4. Sta ervoor open dat ouders meegaander zouden zijn m.b.t. de keuze en behoeften van hun kinderen als zij niet onder druk zouden staan van familie en de gemeenschap waar ze van afhankelijk zijn.
5. Maak ouders duidelijk dat respect niet hetzelfde is als blindelings gehoorzamen. Wil een kind het redenen in de Nederlandse samenleving dan moet het leren om een eigen koers te varen.

Hoe het werkmateriaal te gebruiken?

Posters

De posters kunnen ingezet worden om de aandacht van leerlingen en collega's op een onnadrukkelijke manier te vestigen op het onderwerp huwelijksdwang.

Ansichtkaarten

De ansichtkaarten zijn bij uitstek geschikt om het onderwerp voorzichtig, maar wel opzettelijk, aan de orde te stellen. Groepsgewijs, bijvoorbeeld in de klas, of individueel met een leerling.

Deze handleiding

Deze handleiding kunt u gebruiken voor meer informatie over huwelijksdwang en voor het bespreekbaar maken van dit onderwerp bij collega's en leerlingen.

Ervaring met dit materiaal in Duitsland, Zweden en Zwitserland leert dat het werkmateriaal geschikt is om tamelijk ongedwongen en creatief het gesprek aan te gaan over partnerkeuze.

Les met ansichtkaarten

De 'voorzichtigste manier' om het thema huwelijksdwang onder de aandacht te brengen van jongeren, in het bijzonder risicojongeren, is met behulp van het materiaal te discussiëren over waarden en normen met betrekking tot partnerkeuze, de relatie tussen ouders en jongeren, de relatie tussen meisjes en jongens/vrouwen en mannen, leefstijlen. Zo'n algemene, en daardoor ook veilige, les waarin huwelijksdwang maar een van de onderwerpen is die aangeoerd worden, doet een beroep op alle jongeren om daarbij stil te staan en hun opvattingen, ervaringen en twijfels te toetsen aan die van de anderen. Zo'n les biedt ook jongeren die een probleem hebben met partnerkeuze aanknopingspunten om direct of indirect hun probleem aan te kaarten. Bijvoorbeeld door bij een ansichtkaart een verhaaltje over 'een vriend(in) van mij' te vertellen. Of 'het komt voor dat, en wat doe je dan in zo'n geval?' De les biedt jongeren met een probleem rond partnerkeuze ook een aanknopingspunt om contact te zoeken met de leerkracht, aan het eind van de les of later, per e-mail. De jongere weet dat voor de beroepskracht het thema geen taboe is, anders zou deze het niet ter sprake hebben gebracht in de groep.

4 HUWELIJKSDWANG

SIGNALEREN EN MELDEN

Het bespreken van huwelijksdwang is een eerste stap in de strijd tegen huwelijksdwang vanuit school. In dit hoofdstuk vindt u een stappenplan voor het handelen bij signalen van huwelijksdwang.

Signalenlijst

In bijlage 3 vindt u een lijst met signalen die kunnen duiden op huwelijksdwang of een andere vorm van geweld in afhankelijkheidsrelaties. De signalenlijst is bedoeld om u als beroepskracht te informeren welke gedragingen en situaties een signaal kunnen zijn van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder huwelijksdwang. U kunt de lijst ook gebruiken om signalen op aan te kruisen. Met de ingevulde signalenlijst kunt u vervolgens het gesprek aangaan met de leerling en/of een expert, zoals het Zorg- en adviesteam, het Steunpunt Huiselijk Geweld en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. Let op: de lijst is niet specifiek gemaakt voor het signaleren van huwelijksdwang, maar voor het signaleren van allerlei vormen van geweld door ouders, familie en dergelijke.

Wat voor signalen?

Sommige signalen zijn heel duidelijk, zoals een mededeling van een leerling dat haar of zijn ouders een huwelijkspartner aan het zoeken zijn terwijl hij of zij nog helemaal niet wil trouwen of al een relatie heeft. Of de plotselinge aankondiging van een leerling dat zij/hij verloofd is met iemand die zij/hij nog nooit gezien heeft. Andere signalen zijn op zich wel duidelijk, maar betekenen niet per se dat er sprake is van huwelijksdwang of een andere vorm van psychisch geweld. Zoals een plotselinge verandering van leefwijze, kleding, gedrag. Of het niet terugkeren op school van een leerling na de vakantie. In het geval van duidelijke, maar niet eenvoudig te interpreteren signalen, moet meer informatie verzameld worden, van de leerling zelf en van andere leerlingen. Voor het herkennen van signalen die én niet duidelijk zijn én niet goed te duiden - zoals teruggetrokkenheid, wat minder vrolijk dan normaal - is het nodig dat u open bent en contact maakt, zeer goed oplet en open staat voor andere, nieuwe signalen.

Meldcode voor scholen

Vanaf 2011 worden onder andere scholen verplicht om een protocol te hebben hoe om te gaan met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling, als de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in werking treedt. De meeste scholen hebben nog geen eigen meldcode. In deze handleiding presenteren we alvast een ingekorte versie van het basismodel meldcode dat het ministerie van VWS heeft opgesteld, aangevuld met ingekorte en herschreven tips uit 'de Rotterdamse Aanpak van Eergerelateerd Geweld'. Zie onder 'Meer weten?'. Wilt u zelf een meldcode maken? Kijk op www.meldcode.nl.

Stappenplan voor het handelen bij signalen van huwelijksdwang

De stappen gaan in vanaf het moment dat u signalen herkent. De volgorde waarin de stappen zijn gerangschikt, is niet dwingend. Het gaat er alleen om dat alle stappen doorlopen worden. Waarbij soms om veiligheidsredenen bepaalde stappen, zoals het bespreken van signalen met de ouders en/of met de leerling, bewust achterwege gelaten moeten worden. Andere stappen zullen soms twee of drie keer worden gezet.

Stap 1: Signalen concreet maken en in kaart brengen

Als u signalen opvangt van huwelijksdwang, wordt u gevraagd deze signalen concreet te maken en in kaart te brengen. Gebruik daarbij de signalenlijst uit bijlage 3. Noteer ook de uitkomsten van de gesprekken die u over de signalen voert, de stappen die u zet en de besluiten die u neemt. Noteer verder de gegevens die de signalen weerspreken.

Bij dit in kaart brengen van signalen volgt u de protocollen en aanwijzingen van de eigen organisatie. Op veel scholen wordt van iedere leerling een dossier aangelegd. In dat geval worden de gegevens over de signalen en over de stappen die worden gezet in het dossier vastgelegd. Beschikt uw school niet over zulke dossiers? Dan moet in de meldcode voor de eigen organisatie worden aangegeven hoe en waar de leerkracht de gegevens over de signalen en de stappen vastlegt.

Tips:

- Neem uw eigen intuïtie en ‘onderbuikgevoelens’ (of die van collega’s) serieus en zie deze als aanleiding om nog eens goed, en vanuit een andere invalshoek, naar de zaak te kijken.
- Houd feiten en waarnemingen/meningen uit elkaar.
- Vermeld de status van veronderstellingen (‘ik ben ervan overtuigd dat ..’ of ‘het zou kunnen zijn dat’ of ‘het gaat hier om een gerucht’).
- Vermeld de bron als er informatie wordt vastgelegd die afkomstig is van een ander.
- Ga zorgvuldig met informatie om en houd gevoelige informatie in eerste instantie in (zeer) beperkte kring.
- Schakel **nóóit** zomaar familieleden of vrienden in. Deze kunnen betrokken zijn bij de uitvoering van het gedwongen huwelijk. Houd er ook rekening mee dat de familie van de leerling bij u informatie probeert te achterhalen.

Stap 2: Overleg over de signalen

Om de signalen die in kaart zijn gebracht goed te kunnen duiden, is overleg met een deskundige collega of externe expert noodzakelijk, bijvoorbeeld met het zorg- en adviesteam van de school, het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (bij jongeren tot 18 jaar) of het Steunpunt Huiselijk Geweld (vanaf 18 jaar). In het geval van een vermoeden van huwelijksdwang raadplegen deze organisaties doorgaans het aanspreekpunt Eergerelateerd Geweld bij de plaatselijke politie of (in complexe of internationale gevallen) het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld.

Tip:

Is er op basis van de eerste inschatting sprake van een mogelijk veiligheidsrisico? Dan is het zaak om gezamenlijk met experts risico- en escalatiemomenten goed in beeld te brengen en te ‘voorspellen’.

Stap 3: Gesprek met de leerling

Na het collegiaal overleg en eventuele adviesgesprekken met het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en/of Steunpunt Huiselijk Geweld, volgt zo snel mogelijk een gesprek met de leerling om de signalen te bespreken. Soms zal het vermoeden door het gesprek worden weggenomen, dan zijn de volgende stappen niet nodig. Worden de zorgen over de signalen door het gesprek niet weggenomen? Zet dan ook de volgende stappen.

Tip:

Besprekt u voor het eerst uw zorgen met de betrokken leerling? Een ‘omtrekkende beweging’ kan verstandig zijn. Benoem niet direct concreet uw vermoeden dat huwelijksdwang speelt, maar stel vragen over hoe het met de leerling en haar of zijn studieresultaten gaat en over haar of zijn familie, sociale en culturele achtergrond, de vriendenkring et cetera.

In het gesprek met de leerling gaat het erom dat u:

1. het doel van het gesprek uitlegt,
2. de signalen bespreekt, dit wil zeggen de feiten die u heeft vastgesteld en de waarnemingen die u heeft gedaan,
3. de leerling uitnodigt om daarop te reageren,
4. na deze reactie zo nodig komt tot een interpretatie van wat u heeft gezien en gehoord en wat u in reactie daarop verteld is.

Tip:

Respecteer gevoelens van loyaliteit en verlangen bij uw leerling om bij familie en/of de gemeenschap te blijven horen. Probeer gedrag dat voor u onlogisch is, te begrijpen. Houd contact met uw leerling, zodat u de situatie in de gaten kunt houden, ook als zij of hij geen verdere actie wil en ook als u de leerling doorverwijst naar een andere instantie.

Geen gesprek?

Soms moet afgezien worden van een gesprek met de leerling. Namelijk in situaties waarin door het voeren van het gesprek de veiligheid van de leerling en/of u als beroepskracht in het geding zou kunnen komen. Ook kan worden afgezien van een gesprek als er goede redenen zijn om aan te nemen dat het contact tussen u en de leerling daardoor verbroken wordt.

Stap 4: Gesprek met de ouder(s)

Normaal gesproken zal er, als het om een minderjarige leerling gaat, ook een gesprek over de signalen worden gevoerd met de ouder(s), soms ook met andere familieleden. Ouders behoren, zeker als zij het gezag uitoefenen, te worden geïnformeerd over wat er bij hun dochter of zoon speelt. In zo'n gesprek kunnen aan de orde worden gesteld:

- de nare gevolgen van huwelijksdwang voor alle partijen.
- alternatieven voor 'dit willen wij en dit zul je doen', namelijk open met elkaar praten over toekomstplannen waaronder partnerkeuze.
- alternatieven voor huwelijksdwang, anders dan onbeperkte vrijheid in seks, leefstijl en partnerkeuze.

Tip:

Aangezien verzet van de jongere voor de familie ernstige gevolgen kan hebben, sociaal en financieel, zien doorgaans alle betrokkenen zich als slachtoffer van de gang van zaken. En daar hebben zij vanuit hun zienswijze ook niet helemaal ongelijk in. Zeker niet als heftige vormen van verzet, zoals weglopen, voor hen als een volslagen verrassing komen. De dochter of zoon is in de visie van de familie egoïstisch bezig. Het is daarom van groot belang om de familie met tact te blijven benaderen. Neem hun standpunt serieus, ook al deelt u het niet.

Geen gesprek?

Vaak zal een gesprek met de ouders (en andere familieleden) achterwege moeten blijven, omdat de veiligheid van het kind of de leerkracht in het geding is. Of omdat er andere goede redenen zijn om aan te nemen dat een gesprek met de ouders de situatie kan verslechteren. Uit reacties van jongeren blijkt dat een aantal van hen een leerkracht of andere beroepskracht absoluut niets over hun problemen zou vertellen uit angst dat die contact met ouders of familieleden opneemt. Een leerkracht die 'achter de rug om van leerling' contact opneemt met de ouders, waardoor de situatie verslechtert, is voorgoed het vertrouwen kwijt van de betreffende leerling én anderen. In Engeland hanteert men de regel: in geen geval wordt contact gezocht met ouders of familieleden, omdat dit te gevaarlijk is.

Stap 5: Het wegen van de informatie

Na de eerste stappen beschikt u over redelijk veel informatie: de beschrijving van de signalen die zijn vastgelegd, de uitkomsten van het gesprek met de leerling en de ouders, adviezen van deskundigen. In deze stap komt het erop aan dat u deze informatie weegt. Deze stap vraagt dat u het risico op huwelijksdwang inschat, evenals de ernst van dit geweld. Vanzelfsprekend kan ook bij deze stap advies worden ingewonnen bij de genoemde deskundigen.

Stap 6: Beslissen om zelf hulp te organiseren of te melden

Na de weging van alle informatie moet u, ondersteund door deskundigen, tot een besluit komen: zelf hulp organiseren of een melding doen. Leerkrachten kunnen doorgaans het beste in deze fase overgaan tot een melding en het handelen verder overlaten aan hulpverleners en/of de politie.

Stap 7: Melden en overdragen

Als u samen met deskundigen besluit tot melding, neemt het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (tot 18 jaar) of het Steunpunt Huiselijk Geweld (jongeren vanaf 18 jaar) het onderzoek over. Deze organisaties houden de melder op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet. In het geval van een vermoeden van huwelijksdwang raadplegen deze organisaties doorgaans het aanspreekpunt Eergerelateerd Geweld bij de plaatselijke politie of (in complexe of internationale gevallen) het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld dat is ondergebracht bij de politie Haaglanden. Een melding is geen eindpunt. Als het goed is, blijft het contact tussen u en de leerling intact.

Afsluitende tips:

- Speel niet zelf voor bemiddelaar of hulpverlener. Want de school is, na het gezin, de belangrijkste plek voor jongeren en juist leerkrachten mogen niet het risico lopen het vertrouwen van leerling en ouders te verspelen. Het in een vroege fase inschakelen van de eerder genoemde bureaus of de politie is geen teken van lafheid of gemakzucht, maar van inzicht in de risico's en in uw belangrijke rol voor jongeren.
- Voor het herkennen van signalen die én niet duidelijk zijn én niet goed te duiden – zoals teruggetrokkenheid, wat minder vrolijk dan normaal – is het nodig dat u open bent en contact maakt, zeer goed oplet en open staat voor andere, nieuwe signalen.
- Vaak zal een gesprek met de ouders (en andere familieleden) achterwege moeten blijven, omdat de veiligheid van het kind of de leerkracht in het geding is. Of omdat er andere goede redenen zijn om aan te nemen dat een gesprek met de ouders de situatie kan verslechteren.

MEER WETEN?

Romans

- Çigdem, H. (2008). *De importbruid*. Amsterdam: Arbeiderspers.
- Kleijwegt, M. (2010). *Sofia. Verhaal van een verboden liefde*. Amsterdam: Atlas.
- Ouchan, K., & Reysoo, F. (1999). *Nooit geschreven brief aan mijn vader*. Amsterdam: Bulaaq.
- Oumhamed, F. (2009). *De uitverkorene*. Amsterdam: Artemis & Co.
- Yarba, H. (2008). *Ongeschreven tradities*. Amsterdam: Artemis & Co.

Films en documentaires

- *Elk goed huwelijk begint met tranen*. Simon Chambers. Film. IKON documentaire. 2007. www.ikonrtv.nl/ikondocumentaire
Every good marriage begins with tears. Simon Chambers. Simon Chambers Films. 2006
Te bestellen bij: Simon Chambers Films, email: simonchambersfilms@yahoo.co.uk
- *What is 'a forced marriage'?* Meera Syal. Forced Marriage Unit. DVD. 2008. (www.youtube.com)
- *Forced to Marry*. Saira Khan. BBC / TruthTube.Tv. 2008. (www.youtube.com)

Artikelen, boeken, rapporten

- Felz, M., Said, I., & Triebel, K. (Eds.) (2009) *Active against Forced Marriages: Recommendations*. Hamburg: Ministry for Social and Family Affairs, Health and Consumer Protection (www.movisie.nl/onderwerpen/huwelijksdwang/Docs/Active_Against_Forced_Marriage.pdf)
- Adriaens, S. (2006). *Bang om verstoten te worden. Het dubbelleven van Marokkaanse vrouwen met een Nederlandse partner*. OPZIJ, 4-11-2006
- Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (2005). *Over het huwelijk gesproken: partnerkeuze en gedwongen huwelijken bij Marokkaanse, Turkse en Hindoe-staanse Nederlanders*. Een advies over preventieve, correctieve en repressieve maatregelen ter voorkoming van huwelijksdwang. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ), Ministerie van Justitie.
- Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken. (2006). *Eerste Hulp bij huwelijksdwang. Een uitvoeringsplan dat inzet op signalering, preventie en hulpverlening*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ), Ministerie van Justitie.
- Brouwer, L. (1997). *Meiden met lef. Marokkaanse en Turkse wegloopsters*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

- Cornelissens, A. et al (2009). *Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven? Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland*. Arnhem: Beke reeks.
- Hooghiemstra, E. (2003). *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*. Den Haag: SCP.
- Kleijwegt, M. (2010). *De verboden liefde van Sofia. Rebelleren tegen huwelijksdwang*. Vrij Nederland, 17 april 2010.
- Nijhuis et al (2005). *Aan de Grenzen. Suïcidaal gedrag onder allochtone meisjes en jonge vrouwen*. Gemeente Den Haag.
- Krikke, H., Nijhuis, H. & Wesenbeek, R. (2000) *Aan de Grenzen. Suïcidaal Gedrag onder Allochtone Meisjes en Jonge Vrouwen*. Den Haag: Bureau Public Health Service.
- Ratia, E. en Walter, A. (2009). *Internationale verkenning gedwongen huwelijken. Een literatuur- en bronnenonderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Sterckx, L., & Bouw, C. (1995). *Liefde op maat. Partnerkeuze van Marokkaanse en Turkse jongeren*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Storms, O., & Bartels, E. (2008). *De keuze van een huwelijkspartner: onderzoek naar partnerkeuze onder nieuwe Amsterdammers*. Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Yerden, I. (2001). *Ik bepaal mijn eigen lot. Turkse meisjes in conflict situaties*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Informatie over de meldcode:

- Algemeen: www.meldcode.nl. Speciaal voor beroepsgroepen: www.handelingsprotocol.nl/
Voor meer informatie over de meldcode in het onderwijs: Loulène Boersma. E-mail: l.boersma@bkonet.nl
Telefoon: 070 3568688
- Coördinatiegroep Huiselijk Geweld van de gemeente Amsterdam (2005). *Amsterdams Protocol Kindermishandeling*. www.amk-amsterdam.nl/apk
- Baeten, P. (2002). *Meldcode kindermishandeling. Richtlijnen voor het handelen van beroepskrachten*. Utrecht: NIZW Jeugd / Expertisecentrum Kindermishandeling.
- Janssen, L. ((2010) *Rotterdamse Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Rotterdam: GGD Rotterdam Rijnmond.
- Lünemann, K. (2009). *Zicht op de Rotterdamse meldcode, evaluatie meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Utrecht: Verwey Jonker instituut.

- GGD Rijnmond. (2009). *Rotterdamse Aanpak Eergerelateerd Geweld. Basispakket voor signaleren en handelen*. Rotterdam: GGD Rijnmond.

Voorbeeld Protocol primair onderwijs en voorbeeld Protocol voortgezet onderwijs, ontwikkeld door dienst OCenW Gemeente Den Haag, GGD Zuid-Holland West en JSO expertisecentrum.

Meer informatie over achterlating

- Landelijke werkgroep Mudawwanah. (2009). *Informatie over het Turks en Nederlands (familie)recht*. Eindhoven: Landelijke werkgroep Mudawwanah. Brochure. Ook informatie in het Turks.
- Landelijke werkgroep Mudawwanah. (2005). *Achtergelaten of achtergebleven? Een wegwijzer voor Marokkaanse vrouwen over gedwongen achterlating in Marokko*. Tilburg: Landelijke werkgroep Mudawwanah. Brochure. Ook informatie in het Arabisch.
- Stichting Steun Remigranten (SSR): www.ssr.nl.
- Directie Vreemdelingenbeleid & Immigratie- en Naturalisatiedienst. (2009). *Huiselijk geweld, eerge-relateerd geweld, mensenhandel, achterlating en uw verblijfsvergunning*. Den Haag, van het Ministerie van Justitie

Hulp en advies

Websites en adressen

Voor professionals

- www.movisie.nl/huwelijksdwang
- www.meldcode.nl
- www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eergerelateerd-geweld
- www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/huwelijksdwang
- www.weerbaarheid.nu
- www.huiselijkgeweld.nl
- Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld: 0900-1 26 26 26 / www.steunpunthuiselijkgeweld.nl
- Aandachtsfunctionaris Eergerelateerd Geweld bij de regiopolitie
- Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld: lec@haaglanden.politie.nl, 070-4243376 (bij complexe en internationale gevallen)
- Meer achtergrondinformatie: www.movisie.nl/huwelijksdwang
internationaal: www.fco.gov.uk/forcedmarriage

Voor jongeren

- Tips en informatie: www.stopdwang.nl
- Chatten met leeftijdsgenoten: www.hallokezban.nl
- (anoniem) online advies en hulp: www.chatmetfier.nl
- (veilig en anoniem) advies en hulp: Steunpunt Huiselijk Geweld in jouw regio: www.steunpunthuiselijkgeweld.nl
– Steunpunten Huiselijk Geweld. 0900- 126 26 26
- Bel anoniem met de Kindertelefoon: 0800-0432 of chat: www.kindertelefoon.nl
- Jongerenconferentie op 28 mei 2010: www.yourright2choose.nl

Geraadpleegde bronnen

- Aanpak huwelijksdwang. Conferentieverslag 6 november 2008, Akantes Amsterdam. (2008). Utrecht: MOVISIE. Verkorte versie is te vinden op www.movisie.nl/huwelijksdwang (Kijk onder: Aanpak:meer informatie)
- Delfos, M. (2008). *Ik heb ook wat te vertellen! Communiseren met pubers en adolescenten*. Amsterdam: SWP.
- GGD Rijnmond. (2009). *Rotterdamse Aanpak Eergerelateerd Geweld. Basispakket voor signaleren en handelen*. Rotterdam: GGD Rijnmond.
- Kleiweg, M. (2010) *Sofia. Verhaal van een verboden liefde*. Amsterdam: Atlas.
- MOVISIE. (2009). Factsheet Huwelijksdwang. Utrecht: MOVISIE.
- Multi-agency practice guidelines. *Handling cases of forced marriage*. (2009) Londen: FMU.
- Survivors handbook. (2008) Londen: FMU.
- Vorthoren, M. (2007). *Hand in Hand tegen huwelijksdwang*. Rotterdam: SPIOR.

A close-up portrait of a young man with short dark hair and a light beard, looking directly at the camera with a neutral expression. He is wearing a dark, ribbed crew-neck sweater. The background is a plain, light color.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Vijf vragen over gedwongen achterlating	24
Bijlage 2: Artikel over huwelijksdwang	25
Bijlage 3: Signalenlijst	28
Bijlage 4: Factsheet voor jongeren: wat en hoe over huwelijksdwang	29

Bijlage 1: Vijf vragen over gedwongen achterlating

Soms gaat huwelijksdwang gepaard met achterlating van de uitgehuwelijkte dochter of zoon in het land waar de huwelijkspartner woont, veelal het herkomstland van de ouders. Daarnaast zijn er vrouwen en kinderen die achtergelaten worden om een andere reden, zoals huwelijks- of opvoedingsproblemen. Terugkeren naar Nederland is daarna heel lastig, zeker voor Nederlands-Marokkaanse jongeren met een dubbel paspoort. Het is daarom des te belangrijker dat achterlating voorkómen wordt.

1. Hoe gaat gedwongen achterlating?

Jaarlijks worden kinderen en jongeren (meisje en jongens) tegen hun wil in het herkomstland achtergelaten. Dit gebeurt bijvoorbeeld in Turkije en Marokko, maar ook in Somalië, Afghanistan, Pakistan, Iran en Egypte. Ze blijven achter zonder paspoort en/of Nederlandse verblijfspapieren in het land van herkomst. Soms gebeurt het onverwacht. Jongeren die dit overkomt, zijn niet voorbereid en beschikken niet over hun paspoort, geld, adressen en telefoonnummers voor hulp. Naast achterlating komt ook ontvoering van kinderen voor. Ook ontvoeringszaken worden moeilijk opgelost, ondanks de internationale afspraken in het Haagse Kinderontvoeringsverdrag.

2. Wat kan een jongere doen bij een vermoeden?

Soms is er al een angstig vermoeden dat het fout kan gaan. De betreffende jongere kan in zo'n geval bijtijds hulp inroepen of een subtiel signaal van 'help me' uitzenden bij bijvoorbeeld een leerkracht. Daarnaast kan de jongere zich enigszins wapenen door het eigen paspoort, geld en nuttige telefoonnummers en adressen bij zich te houden.

3. Waarom gebeurt dit?

Redenen voor ouders om dit te doen zijn: conflicten thuis, opvoedkundige problemen, de overtuiging van de ouders dat in het herkomstland een betere opvoeding en opleiding mogelijk zijn en/of uithuwelijking.

4. Wat zijn de gevolgen?

Degenen die achtergelaten worden, komen in een sterk afhankelijke en geïsoleerde positie terecht. Naast emotionele en psychische problemen zijn er financiële problemen en andere, moeilijkere, leefomstandigheden. Jongeren en kinderen spreken vaak de taal van het land niet of onvoldoende en vinden – zeker in het begin – geen aansluiting bij de anderen. Ze zijn afhankelijk van steun van familieleden in de omgeving. De onvrijwillige breuk met de Nederlandse sociale omgeving is vaak traumatisch. De jongeren/kinderen worden gedwongen te leven op een bepaalde manier. Zelfbeschikkingsrecht wordt volledig ontnomen.

5. Is terugkeer mogelijk?

Een aantal jongeren weet op eigen kracht terug te keren, soms met de hulp van familieleden en/of hulpverleners. Toch ondervinden de meeste slachtoffers problemen. Het eerste probleem is gebrek aan hulp, geen paspoort en reisdocument en gebrek aan geld om terug te keren. Een aantal jongeren doet met succes een beroep op het terugkeerbeleid van het IND (www.ind.nl). Jongeren met een Nederlandse paspoort (of kunnen die aanvragen) kunnen dus terug naar Nederland. Voor anderen gelden echter stringente voorwaarden. Jongeren moeten bij de ambassade of consulaat opnieuw een (eigen) verblijfsvergunning aanvragen, maar het is niet vanzelfsprekend dat ze die ook krijgen. Let op: het recht om naar Nederland terug te keren, geldt alleen wanneer je niet langer dan tien jaar in het buitenland hebt gewoond.

Rebelleren tegen huwelijksdwang

De verboden liefde van Sofia

Wat gebeurt er als een moslima een Nederlandse jongen liefheeft? VN-redacteur Margalith Kleijwegt schreef er een boek over.

door Margalith Kleijwegt

Ik leerde Sofia kennen in de zomer van 2005 – een jonge vrouw van tweeëntwintig die wist wat ze wilde. Ze was vrij klein, had lang donker haar en een sprankelende lach. Haar toekomstige schoonmoeder Joke Linschoten introduceerde me. Zij had *Onzichtbare ouders* gelezen, het boek dat ik over het isolement van allochtone gezinnen in Amsterdam-West had geschreven, en ze moest daarbij aan Sofia denken. Sofia's ouders, beiden in Marokko geboren en nu wonend in Rotterdam, keurden het voorgenoemde huwelijk van hun dochter met een Nederlandse jongen af. En toen de relatie officieel bekend werd, verstootte haar vader zijn dochter. Het idee dat zijn Sofia met een niet-moslim door het leven zou gaan, was voor hem ondenkbaar. Haar naam mocht in zijn huis voortaan niet meer hardop worden uitgesproken. Maarten en Sofia trouwden toch, het was prachtig weer op hun huwelijksdag en ze zagen er allebei stralend uit tijdens de ceremonie op Slot Zeist. Zij droeg een lange witte jurk, hij had een zelfontworpen aubergine pak aan met eronder een roze hesje. Haar schoonouders hadden Marokkaanse trommelaars ingehuurd om de plechtigheid toch een exotisch tintje te geven. Sofia zei dat ze gelukkig was, al deed het gemis van haar moeder pijn.

De afgelopen vijf jaar volgde ik Sofia; ze stierf erin toe dat ik haar levensverhaal zou optekenen. Ik wilde haar worsteling beschrijven.

Waarom had ze besloten haar eigen weg te gaan? Was het losmaken van thuis een geleidelijk proces? Ik werd ook nieuwsgierig naar haar verleden: uit wat voor gezin kwam Sofia? Wie waren haar zusjes, haar broers, haar ouders? Tijdens de talloze gesprekken die ik met haar en met haar vriendinnen voerde, realiseerde ik me dat er duizenden Sofia's zijn, allochtone meisjes en jonge vrouwen die moeite hebben met de regels die hun ouders stellen. Ze mogen niet uitgaan, geen alcohol drinken, geen korte rokjes dragen, en zeker niet verliefd worden op een Nederlandse man.

Sofia moest een enorm doorzettingsvermogen hebben om haar ouders te trotseren in een cultuur waarin een meisje geacht wordt te doen wat haar familie van haar verwacht. Losbreken van thuis kost een grote inspanning en wie kon ze in vertrouwen nemen? Ze nam het niet alleen tegen haar ouders op, maar tegen de hele gemeenschap.

Dat eenzame proces is wondermooi beschreven in het boek *Vreugde der wet* (1995) van Pearl Abraham, die de banden doorsneed met haar orthodox joodse familie nadat ze was uitgehuwelijkt aan een man met wie ze haar leven niet wilde delen. In de film *Gegen die Wand* laat regisseur Fatih Akin op hartverscheurende wijze zien hoe de Turkse Sybil, die met haar ouders in Duitsland woont, na een zelfmoordpoging probeert weg te breken door voor de vorm te trouwen met de losgeslagen Cahit, die ze in een psychiatrische inrichting ontmoet. Hij is ook Turks en

ze hoopt dat haar ouders daarom genoeg met hem nemen zodat zij haar gang kan gaan.

Het leven van Sofia verliep minder extreem, maar ze wilde wel zelf bepalen welke boeken ze las, wat voor kleren ze droeg, met wie ze later zou trouwen – en wat dat laatste betreft, was ze onverzettelijk. Die rebelse houding van Sofia was niet altijd bevorderlijk voor de sfeer in huis; haar vader was tenslotte de baas en hij eiste gehoorzaamheid van zijn oudste dochter. Ze kreeg wel enige mate van vrijheid bij het kiezen van een partner, maar hij moest wel Islamitisch zijn. Sofia ervoer dat als dwang, ze was bang dat als ze met een Marokkaanse man zou trouwen ze toch op enig moment achter het aanrecht zou belanden. Wat ook meespeelde, was haar voorkeur voor westerse mannen: 'Ik hou van blond haar en blauwe ogen.'

Sofia bleef twee jaar lang wikken en wegen voor ze de deur thuis definitief achter zich dichtdeed en naar Utrecht reisde om bij Maarten in te trekken. Al in de trein voelde ze de pijn van het afgesneden zijn. Wat een moment van bevrijding had moeten zijn, werden de moeilijkste uren van haar leven; ze voelde zich zo verdrietig dat ze zich op weg naar Maarten afvroeg of ze wel de juiste beslissing had genomen. Tegelijkertijd besefte ze dat ze niet meer terug kon.

Middagdisco

Veel meiden die verliefd zijn op een Nederlandse jongen, fantaseren erover om van huis weg te lopen. Vaak zetten ze uiteindelijk niet door uit

reportage

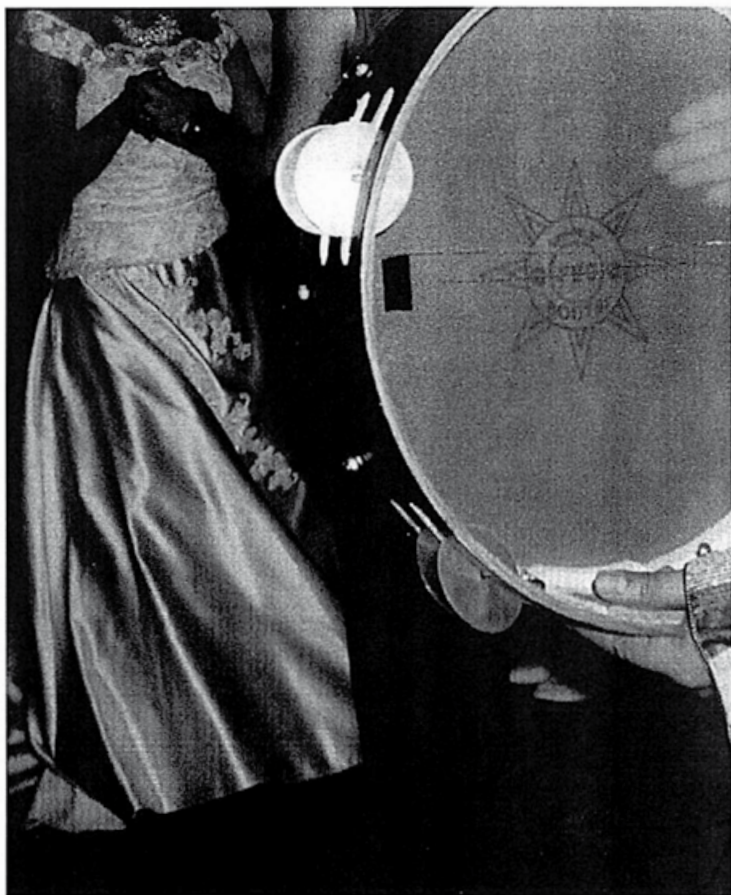
angst hun ouders te verliezen, weet Indra Boedjarath, psychotherapeute in Rotterdam. 'Er zijn al vele Sofia's opgestaan, meisjes die het durven opnemen tegen hun ouders, al gebeurt dat niet altijd openlijk. Als het zomer wordt, zien we een groeiend aantal meisjes die zich plotseling bij de GGZ (de geestelijke gezondheidszorg) melden met vage klachten als hoofdpijn en buikpijn. Ze willen niet met hun ouders mee op vakantie naar Marokko of Turkije, vertellen ze dan, uit angst daar te worden uitgehuwelijkt.'

In de traditionele cultuur waar de meisjes uit komen, besta je bij de gratie van verbondenheid, zegt Boedjarath. 'Als ze thuis weggaan, krijgen ze te maken met een grote existentiële angst, ze horen nergens meer bij. Het wij-gevoel zit erin geramd, het zit in je genen, in je geest.' Boedjarath heeft veel samengewerkt met Marion Ferber, jarenlang vertrouwenspersoon op een zwarte Haagse middelbare school. Inmiddels leidt Ferber bij de GGD het project SuNa, dat nazorg geeft aan jongeren die geprobeerd hebben zichzelf van het leven te beroven. Ook hier komt ze meisjes tegen die wanhopig verliefd zijn op een Nederlandse jongen.

Op de school waar Ferber tot 2004 werkte, vonden veel leerlingen de weg naar haar toe: 'In mijn laatste jaar waren dat er honderdvijftig.' Ze probeerde de meisjes vooral moed in te praten en ze zocht als dat mogelijk was contact met hun ouders. Een luisterend oor, het gevoel dat ze er niet alleen voor stonden, hielp al, merkte Ferber. Kinderen van immigranten zullen door deze fase heen moeten, denkt ze. 'Het deed me denken aan het Nederland van de jaren vijftig en zestig. Toen werden meisjes ook strak gehouden en was het niet nodig dat ze een beroep leerden. Ze moesten trouwen en voor de kinderen zorgen.'

Om rekening te houden met de cultuur van de leerlingen organiseerde de school de jaarlijkse disco altijd 's middags, zodat zoveel mogelijk meisjes erbij konden zijn. De meeste moeders begrepen niet waarom zo'n uitje eigenlijk nodig

'We moeten meer werk van die vaders maken. Ze maken het leven van de dochters zo moeilijk'

was, thuis hadden hun dochters het toch minstens zo gezellig?

Met een aantal leerlingen heeft Ferber nog steeds contact, zoals met Razia, een Afghaanse meisje dat haar in de brugklas verleggen kwam vertellen dat ze van plan was om te gaan trouwen. Haar aanstaande man kwam uit Afghanistan en woonde in Duitsland, daar zouden ze na hun huwelijk naartoe gaan. 'Ik zei niet dat ik het een belachelijk idee vond, maar ik benadrukte hoe goed ze het op school deed. Was het niet verstandiger, legde ik haar voor, om eerst haar opleiding af te maken? Ik vermoedde dat ze dat zelf ook vond en dat ze daarom bij me was gekomen. Ik ben toen naar haar moeder gegaan en heb hetzelfde gezegd. Omdat ik voorzichtig te werk ging, werd er naar me geluisterd en heeft Razia uiteindelijk haar mavo kunnen afmaken.'

Als de aanstaande man van Razia naar Den Haag kwam, mocht hij bij zijn toekomstige bruid op de kamer slapen. Omdat Razia maagd moest blijven, bedreven ze de liefde anaal. 'Dat veroorzaakte zoveel pijn dat ik Razia mee naar de huisarts heb genomen die haar verzachtende zalf voorschreef,' zegt Marion Ferber. Razia heeft zich niet tegen het huwelijk met deze man verzet. 'Ze heeft nu een tweeling, ik heb haar niet zo lang geleden in Duitsland opgezocht, het

was leuk om te zien dat ze het goed hebben met elkaar.'

Niet oordelen is heel belangrijk, zeggen Ferber en Boedjarath. Proberen om de cultuur te begrijpen heeft veel meer zin. Omdat ze de veiligheid van de meisjes het allerbelangrijkst vond, stuurde Ferber hen ook naar een goede arts als ze om een hersteloperatie van het maagdenvlies vroegen. Alles beter dan eerwraak.

Vaak kon Ferber er met geduld en empathie voor zorgen dat ouders en kinderen elkaar beter gingen begrijpen. Maar uitgaan met een Nederlandse jongen bleef binnen veel families een taboe. Om van het gedoe af te zijn, beëindigen de meisjes zo'n verboden relatie vaak. Zeer tegen hun zin, weet Marion Ferber. Zoals een Marokkaanse leerlinge die verliefd was geworden op een Nederlandse jongen. 'Toen haar vader erachter kwam, werd hij zo kwaad dat hij haar beide armen brak. Ze werd vervolgens uitgehuwelijkt aan een neef uit Marokko. Onbewust geeft ze haar huidige man nog steeds de schuld van wat haar is overkomen. Zij heeft thuis de broek aan en ze behandelt haar man als haar mindere.'

Geduld en tijd

Sofia negeerde haar vader en koos voor haar Nederlandse man. Misschien had ze een iets te

Sofia negeerde de wens van haar vader en trouwde een Nederlandse man

romantisch beeld van haar toekomst, want toen er kleine scheurtjes in de relatie ontstonden, begreep ze daar niets van. Ze troostte zichzelf met de aanschaf van dure spullen, en dat schoot Maarten in het verkeerde keelgat. Grote uitgaven besprak je samen, vond hij. Hij begreep dat ze haar ouders miste en probeerde rekening te houden met haar gevoelens, maar dat betekende niet dat zij altijd haar zin mocht doorzetten. Sofia's vriendinnen hebben altijd het idee gehouden dat de complexiteit van de familieverhoudingen Maarten nooit helemaal duidelijk is geworden.

Om de zaak niet helemaal op scherp te zetten, vindt Marianne Vorthoren van SPIOR (Stichting Platform Islamitische organisaties Rijnmond in Rotterdam) het raadzaam als jongeren hun relatie met een Nederlander of anderszins iemand waar hun ouders niet blij mee zijn, voorzichtig aanpakken. 'Niet zomaar wegllopen, altijd pro-

beren in gesprek te blijven met je ouders.'

Voor zoets als keuzevrijheid, voor de meeste Nederlanders vanzelfsprekend, is binnen traditionele culturen weinig begrip. Al zijn sommige imams tegenwoordig bereid om te bemiddelen: 'Zij adviseren ouders niet alle contact met hun kind te verbreken wanneer ze het niet eens zijn met de partnerkeuze,' zegt Vorthoren. SPIOR organiseerde vijf jaar geleden een succesvolle conferentie over huwelijksdwang: 'Er waren honderd jonge vrouwen uit het hele land. Er was een grote honger naar kennis.' In de jaren erna organiseerde SPIOR talloze projecten over gedwongen huwelijken; in totaal deden er vijftienhonderd jongeren en ouders aan mee.

Vorthoren vindt het belangrijk dat de kwestie van vrije partnerkeuze juist binnen de moslimgemeenschap wordt besproken. 'De schaamte en eercultuur is zo sterk, dat het voor meisjes een grote stap is om zomaar met een maatschappelijk werker te gaan praten. Zodra je naar buiten gaat met je verhaal, schend je de eer van je familie.'

De hervormd gedoopte Vorthoren kan zich de vrijheidsdrang van de meisjes voorstellen, maar ze heeft ook begrip voor hun ouders. 'Toen ik jaren geleden met een Turkse man thuiskwam en na ons trouwen besloot dat ik me tot de Islam wilde bekeren, waren mijn ouders ook niet meteen enthousiast. Geduld en tijd doen wonderen, het gaat nu prima tussen ons.'

Wegbereiders

Binnen de gemeenschap heerst een oordovende stilte over het gedwongen huwelijk, zei de Britse onderzoekster Nazia Khanum toen ze in 2008 naar buiten bracht dat alleen al in het plaatsje Luton driehonderd van derge-

lijke huwelijken per jaar worden gesloten. 'Het was het topje van de ijsberg,' zegt ze telefonisch vanuit Luton, 'er zijn nog duizenden vrouwen die er niet voor durven uitkomen. Het liefst wilde men alles ontkennen en mij werd kwalijk genomen dat ik het hardop zei. Ik werd bedreigd en kreeg een tijd lang politiebescermining. Het is moeilijk om door die patriarchale structuur heen te breken en toch zit er niets anders op. Inmiddels zijn er steeds meer leraren en hulpverleners die er bij de ouders op hameren dat gedwongen huwelijken in Engeland gewoonweg niet mogen.'

'De relatie tussen kinderen en ouders moet opener worden,' vindt Nazia Khanum. 'Er is zo'n generatiekloof dat er binnen het gezin alleen over alledaagse zaken wordt gesproken, niet over kwesties die ze echt bezighouden.' In gesprekken met ouders benadrukt Khanum dat ze in een Europees land leven en dat ze zich aan de regels en wetten moeten houden. 'Ik gebruik wel eens het voorbeeld van de veiligheidsriem: die is in Bangladesh, waar ze vaak vandaan komen, niet verplicht, maar hier dragen ze hem wel, omdat ze anders een bekeuring krijgen.'

Mede dankzij Khanum bestaat in Engeland sinds twee jaar de Forced Marriage Unit, een samenwerkingsverband tussen de ministeries van Justitie en Binnenlandse Zaken waar meisjes en vrouwen die bang zijn te worden uitgehewelijkt zich kunnen melden.

In Nederland voert PvdA-Kamerlid Khadija Arib al jarenlang actie tegen elke vorm van huwelijksdwang. Zij weet zich gesteund door demissionair minister Hirsch Ballin, die dit soort praktijken harder wil aanpakken. Arib, zelf afkomstig uit Casablanca, weet hoe moeilijk gemengde huwelijken in de Marokkaanse gemeenschap liggen. 'Het is een taboe, ouders zijn bang dat er over ze wordt geroddeld als hun dochter met een Nederlandse man thuiskomt. We moeten nog meer werk van die vaders maken. Ook al bedoelen ze het misschien niet slecht, ze maken het leven van hun dochters zo moeilijk. Het gaat tenslotte om een mentaliteitsverandering.'

Arib kijkt met bewondering naar meiden als Sofia. 'Zij zijn de wegbereiders en ze verdienen al onze steun.' ■

Margalith Kleijwegt, 'Sofia, verhaal van een verboden liefde', verschijnt 21 april bij uitgeverij Atlas, 224 p., € 18,90. Om redenen van privacy zijn de namen in het boek gefingeerd.

Op 28 mei organiseert MOVISIE in samenwerking met onder meer het ministerie van Justitie en SPIOR de conferentie 'Your Right 2Choose', over vrije partnerkeuze; www.yourright2choose.nl

Bijlage 3 : Signalenlijst

Deze signalenlijst is te downloaden op www.huiselijkgeweld.nl of www.stopdwang.nl

SIGNALENLIJST

Maatschappelijke vroegsignalering geweld in afhankelijkheidsrelaties

Dagbesteding: school en/of werk

- ☐ (structureel) verzuim, mogelijk gestimuleerd door ouders
- ☐ verminderde prestaties
- ☐ verzoek om verlof/vakantie
- ☐ te laat terugkeren uit land van herkomst
- ☐ opzien tegen komende vakantie
- ☐ gehaald/gebracht worden en/of surveillance door broers of neven op school/werk
- ☐ niet zelfstandig mogen reizen
- ☐ sociale isolatie / verbreking vriendschappen zonder duidelijke reden
- ☐ verandering van kleding, van modern naar traditioneel of andersom
- ☐ algehele gedragsveranderingen (zie ook gezondheid en gedrag)
- ☐ plotselinge aankondiging van verlof van een vreemde
- ☐ blokkade van toegang tot (vervolg)opleiding / werk
- ☐ er wordt geroddeeld over een meisje op school en/of haar broers / neven hebben veel ruzie over haar
- ☐ deelname aan school / werktuifjes zeer beperkt, na werk / school weinig uitlooptijd, geen flexibiliteit
- ☐ dubbellevens, groot verschil in gedrag tijdens / buiten school / werk
- ☐

Veiligheid

- ☐ betrokkene of broer / zus als vermist opgegeven en wordt actief gezocht
- ☐ eerdere meldingen van huiselijk geweld, mishandeling of burengerucht op het adres van betrokkene
- ☐ bedreigd of geconfronteerd met (seksueel) geweld
- ☐ angst voor of bedreiging met mishandeling, chantage, vrouwelijke genitale verminking, aanvallen met zuur
- ☐ betrokkene pleegt zelf strafbare feiten zoals

- dealen, wapenhandel, economische delicten, afpersing
- ☐ betrokkene is aangegeven wegens overtreddingen (b.v. winkeldiefstal of drugsgebruik)
- ☐ angst voor of bedreiging met de dood of pogingen tot moord / doodslag
- ☐ meldingen van andere misdrijven, zoals verkrachting of ontvoering
- ☐ dreiging met terugsturen
- ☐ maatschappelijke sancties
- ☐

Gezondheid

- ☐ begeleiding naar dokter of hulpverlening het onthouden van medische zorg
- ☐ lichamelijke klachten bv na genitale verminking, mishandeling, seksueel misbruik/geweld
- ☐ zelfbeschadiging (automutilatie)
- ☐ (poging tot) zelfdoding
- ☐ gedragsveranderingen:
- ☐ bv. eetstoornis, depressie, slecht slapen
- ☐ druggebruik
- ☐ vroege / ongewilde zwangerschap
- ☐ verzoek tot geheime abortus
- ☐ verzoek tot maagdelijkheidsverklaring
- ☐ schaamte en schuldgevoelens
- ☐ loyaliteitsconflicten
- ☐

Gezin

- ☐ eerdere gedwongen huwelijken / gedwongen huwelijk van broer of zus
- ☐ huwelijk op jonge leeftijd
- ☐ rigide regels voor met name jonge meisjes
- ☐ dubbele moraal
- ☐ dwangcultuur
- ☐ weinig of geen communicatie thuis
- ☐ roddels vanuit de gemeenschap
- ☐ dood van een ouder
- ☐ eerdere vermissingen van gezins/familieleden
- ☐ plotselinge verhuizing / verdwijning
- ☐ intensief contact met familieleden en/of

- plotselinge reizen naar familie / familiebezoek
- ☐ er wordt veel geroddeeld over een familie
- ☐ eerdere meldingen van huiselijk geweld, mishandeling of burengerucht op het adres van betrokkene
- ☐ potentiële slachtoffers worden afgeschermd / beschermd
- ☐ afwerende houding t.o.v. politie en autoriteit en gezag
- ☐

Basisvrijheden van de betrokkene/ persoonlijke integriteit

- ☐ isolatie / een sterke inperking van de basis / bewegingsvrijheid
- ☐ geen beschikking over eigen identiteitsdocumenten, visum / illegaal verblijf
- ☐ bewust onwetendheid houden over eigen rechtspositie
- ☐ financiële benadeling geen beschikking over verdiensten / schulden maken op naam van betrokkene
- ☐ chantage door openbaarmaking feit of activiteit
- ☐ niet toestaan van het machtig maken van de taal geen vrije partnerkeuze / huwelijksdwang
- ☐

Gedrag

- ☐ normaalgedrag gedrag slachtoffer, concentratieproblemen, woede uitbarstingen, ingehouden woede, depressieve klachten, machtheersheid, negatief zelfbeeld, vlakke emoties, schuw, brutaal, hyperactief, teruggetrokken, neerbuigend, wantrouwend, verdedigend
- ☐ alleen sterke binding met thuis: isolement
- ☐ wegloop gedrag
- ☐ moeite met contactlegging, oogcontact, lichamelijk contact
- ☐ andere strafbare feiten plegen zoals dealen, wapenhandel, economische delicten, afpersing
- ☐

TOELICHTING

- 1 Hiernaast kruist u de signalen aan die u hebt opgevangen. Ook andere signalen kunt u invullen. Dit kost u maximaal 10 minuten.
- 2 Neem bij signalen in het blokje 'Veiligheid' onverwijld contact op met de politie in uw woonplaats
 - In geval van nood: 112
 - Anders, geen spoed wel politie: 0900 - 8844
 - Bij mogelijke eerkwesties kunt u vragen naar de contactpersoon eer/Unit MIEP
- 3 Neem bij overige signalen voor een advies/consult contact op met het ASHG: 0900 - 1 26 26 26

Dit is nog geen melding, dus u hoeft nog geen persoonsgegevens van betrokkenen te verstrekken. Wel kunt u de ingevulde signalenlijst toesturen aan het ASHG.

Voor eventueel **vervolgcontact** is het belangrijk om te weten wie, op welk moment de signalen heeft vastgelegd. Vult u daarom hieronder uw contactgegevens en de datum in:

Naam:

Functie:

Organisatie:

Telefoon:

Email:

Datum:
- 4 Kijk ook op www.huiselijkgeweld.nl voor de toolkit EGG

Deze signalenlijst is een uitgave van MOVISIE en is gemaakt in het kader van Zomercampagne huwelijksdwang en achterlating, een initiatief van het ministerie van Justitie.

Bijlage 4: Factsheet voor jongeren: wat en hoe over huwelijksdwang

Deze factsheet is te downloaden op www.huiselijkgeweld.nl of www.stopdwang.nl

VOOR JONGEREN: WAT EN HOE OVER HUWELIJKSDWANG

Als je niet zelf je partner uit mag kiezen

Trouwen, samenwonen of een relatie beginnen. Onderwerpen waar iedereen een keer mee te maken krijgt. Misschien heb je je droompartner al gevonden, of fantaseer je weleens over met wie je later zult trouwen? Stel je eens voor dat je niets te kiezen hebt. Dat een ander voor jou uitmaakt wanneer en met wie je een relatie hebt, samenwoont of nog heftiger: trouwt. Dat gebeurt in Nederland vaker dan je denkt.

Wat is huwelijksdwang

Grote kans dat jij iemand kent, of zelf iemand bent die te maken krijgt met huwelijksdwang. Dit houdt in het kort in dat ouders voor hun zoon of dochter een partner kiezen, een huwelijk regelen of proberen jouw partnerkeuze te beïnvloeden. Ben je het er niet mee eens? Dan heb je 'pech', want een 'nee' wordt meestal niet geaccepteerd. Vaak wordt er dan gedreigd met straffen of wordt de zoon of dochter genegeerd. Ook aan andere dingen kun je merken dat iemand te maken heeft met een gedwongen uithuwelijking. Is je klasgenoot plotseling van school gehaald? Komt hij of zij niet meer thuis na een vakantie in het thuisland? Draagt hij of zij ineens een hoofddoek of heel andere kleding? Grote kans dat het te maken heeft met de uithuwelijkingplannen van de ouders of familieleden.

Dit is je man

'Wij weten wat het beste voor je is' is een van de meest gehoorde argumenten waarmee ouders proberen hun kinderen onder druk te zetten. Ook de opmerking 'Je zou ons er zo gelukkig mee maken' wordt vaak gebruikt. Deze manier van onder druk zetten wordt ook wel 'emotionele chantage' genoemd. Hiervan bestaan verschillende vormen. Nog heftiger is bijvoorbeeld wanneer ouders zeggen: 'Als je ons niet gehoorzaamt, ben je onze zoon of dochter niet meer.' Of: 'Als je niet met hem of haar trouwt dan verstoppen we je!' Soms wordt de uitgekozen huwelijkspartner simpelweg aan de zoon of dochter voorgesteld: 'Dit is je aanstaande man (of vrouw), de huwelijksdatum staat al vast.'

Jouw toekomst

Het is heftig wanneer je te maken krijgt met huwelijksdwang. Je vraagt je misschien af: Moet ik me hiertegen verzetten? Wat zijn dan de gevolgen? Moet ik m'n lot accepteren en er het beste van maken? Wat voor toekomst heb ik dan?

Ben je bang dat jou ook een huwelijk en een partner opgedrongen gaan worden? Of je zus, broer, vriend, vriendin, klasgenoot of buurmeisje? Of heb je angst om achtergelaten te worden in het land van herkomst tijdens de vakantie? Je bent zeker niet de enige! Lees de onderstaande tips goed door en probeer je lot te veranderen!

Mensenrechten

Volgens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties mag niemand gedwongen worden tot een huwelijk. Huwelijksdwang is dus een aantasting van de mensenrechten. Dat recht geldt ook voor de Nederlandse wetten en regels. Huwelijksdwang is strafbaar in Nederland. Dit geldt ook voor gedwongen achterlating in het herkomstland van je ouders.

Wil je advies en hulp? Je bent moedig als je hulp zoekt. En je hoeft je er niet voor te schamen!

- Wil je meer tips en informatie: www.stopdwang.nl
- Wil je chatten over je vraag of je probleem: www.hallokezban.nl
- Wil je (anoniem) online hulp: www.chatmetfier.nl
- Vraag advies (veilig en anoniem) bij het Steunpunt Huiselijk Geweld in jouw regio: www.huiselijkgeweld.nl
- Steunpunten Huiselijk Geweld. 0900- 126 26 26
- Bel anoniem met de Kindertelefoon 0800-0432 of chat www.kindertelefoon.nl
- Wil je naar een jongerenconferentie op 28 mei 2010: www.yourright2choose.nl
- Wil je meer achtergrondinformatie weten: www.movisie.nl/huwelijksdwang

VOOR JONGEREN: WAT EN HOE OVER HUWELIJKSDWANG

Als je niet zelf je partner uit mag kiezen

Ben je bang om gedwongen achtergelaten te worden tijdens je vakantie?

In Nederland kan de hulpverlening je beter helpen dan in het buitenland. Dus het is beter om helemaal niet op vakantie met je ouders te gaan. Als je niet onder de reis uit kunt komen, schaaft je niet en bel: 0900 - 1262626 (Advies en Steunpunt Huiselijk Geweld). Of in geval van nood bel: 112.

Wees voorbereidt en maak een noodplan. Hieronder heb je alvast de 7 stappen.

- Stap 1: Schrijf je verhaal op
- Stap 2: Schrijf belangrijke gegevens op
- Stap 3: Kopieer belangrijke papieren
- Stap 4: Vind de Nederlandse ambassade
- Stap 5: Verdeel je papieren over 2 enveloppen
- Stap 6: Geef één enveloppe aan je vertrouwenspersoon
- Stap 7: Zoek contact met de hulpverlening

Meer informatie over het noodplan:
www.stopdwang.nl

Ministerie van Justitie

Deze factsheet is een uitgave van MOVISIE en is gemaakt in het kader van Zomercampagne huwelijksdwang en achterlating, een initiatief van het ministerie van Justitie.

Gelukkig sta je er niet alleen voor!

Tips tegen een opgedrongen huwelijk en huwelijkspartner:

- Vertel meteen je probleem aan iemand die je vertrouwt.
- Hoe moeilijk het ook is: zeg nee. Ook als je twijfelt. Maak duidelijk dat je niet op een uitgekozen huwelijk of huwelijks-partner zit te wachten. Vergeet niet dat het gaat om jouw toekomst en jouw leven!
- Vertel je ouders/familie dat vrije partnerkeuze een universeel mensenrecht is. Dat houdt in dat niemand gedwongen mag worden tot een huwelijk. Dat staat in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties, dat is een organisatie waar de meeste landen lid van zijn. Dat recht geldt ook in Nederland, Marokko, Turkije, India, Somalië, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Senegal, Ghana, Syrië en veel andere landen.
- Stem ook niet in met 'alleen nog maar een verloving' om je ouders tevreden te stellen of een ruzie te vermijden. Voor de lieve vrede meegaan met de eerste stap maakt nee zeggen daarna nog moeilijker.
- Maak duidelijk wat je niet wilt (een huwelijk en een partner opgedrongen krijgen). Maar ook wat je wél wilt: je school afmaken, een beroep kiezen, werk krijgen, je eigen inkomen verdienen, eventueel een relatie aangaan, eventueel trouwen. School, een diploma en een baan zijn belangrijk voor jou, maar ook voor je ouders en familie.

MOVISIE
Postbus 19129, 3501 DC Utrecht
Catharijnesingel 47, 3511 GC Utrecht
T 030 789 20 00 • F 030 789 21 11
www.movisie.nl • info@movisie.nl